

Дерев'янко Б.В. Захист прав людини та міжнародні організації – історія становлення і перспективи реформування. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. С. 7–9.

Дерев'янко Богдан Володимирович,
професор кафедри цивільного та господарського права
факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ – ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Людина є істотою соціальною. Вона не може вижити у світі самотужки. Вона потребує повноцінного спілкування, організованого суспільства та задоволення усіх своїх потреб у цьому суспільстві і за його допомогою. Нещодавно у нашій роботі піднімалися питання стосовно доцільності чи недоцільності позбавлення громадянства України або іншої країни через обґрунтовані звинувачення у сепаратизмі чи тероризмі. В цілому було зроблено висновок, що найбільшим покаранням для порушника було застосування аналогу позбавлення громадянства у давньому світі – вигнання із племені. У період первіснообщинного ладу санкція у вигляді вигнання із племені була жорсткішою за смертну кару, оскільки в останньому випадку людина втрачала життя швидко (з урахуванням тих часів, можна сказати гуманно), а в першому – прирікалася на тривалі муки і повільну смерть від голоду або диких тварин. Тобто у прадавні часи вигнання із племені (аналог сучасному позбавленню громадянства) було реальною і жорсткою санкцією. Можливість її застосування була серйозним превентивним заходом впливу на потенційних порушників, які не бажали на собі відчувати негативні наслідки його застосування [1, с. 2106-2107]. Тобто людина ще з прадавніх часів не уявляла себе окремо від суспільства і не могла вижити без нього. Але не тільки людина потребувала об'єднання із собіподібними для спільного винайдення рішень і подолання нагальних проблем. Так само і держави потребували об'єднання у певні групи для спільного захисту та взаємодії. І не менш важливим було утворення якогось всесвітнього міждержавного утворення.

Потреба в утворенні всесвітнього об'єднання держав найбільш загострилася у ХХ столітті після Першої світової війни. Тому уже у 1919-1920 роках на Паризькій мирній конференції було утворено Лігу націй, членами якої стали 44 держави. Пізніше кількість членів Ліги націй було збільшено до 52 держав. Ця організація була покликана захищати права людини, і саме до цієї організації закликав звертатися зі скаргами своїх опонентів найбільш відомий герой оповідань І. Ільфа та Є. Петрова. Але ця організація виявилася неефективною перед агресивною політикою великих держав першої половини ХХ століття. І ця організація жодним чином не допомогла державам утриматися від Другої світової війни. Можливо тому наприкінці Другої світової війни було утворено Організацію об'єднаних націй (далі – ООН) – 26

Дерев'яно Б.В. Захист прав людини та міжнародні організації – історія становлення і перспективи реформування. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. С. 7–9.

червня 1945 року на Сан-Франциській міжнародній конференції. Засновниками ООН став 51 суб'єкт міжнародного права, зокрема й УРСР як окремий суб'єкт права (хоча під час голосування УРСР, рівно як і СРСР, БРСР та комуністичні держави Східної Європи, утрималася). З 14 липня 2011 року до складу ООН включено 193 держави-члени.

Очевидно, що нова організація зробила висновки із помилок попередньої. І саме тому невдовзі після утворення ООН її Генеральною асамблеєю було прийнято Загальну декларацію прав людини (далі – Декларація). Сталося це 10 грудня 1948 року. З того часу саме цей день в усьому світі відзначають як Міжнародний день прав людини.

Сьогодні Декларація складається із преамбули та лише 30 статей, кожна з яких має обсяг максимум у кілька строчок. Проте значення цих строчок переоцінити неможливо для усього людства. Так, стаття 1 проголошує, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в душі братерства. Стаття 3 вказує, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність. Стаття 4 проголошує, що ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах. Стаття 5 зазначає, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання; а стаття 6, – що кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності, стаття 9, – ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання [2]. Як бачимо, кожна крім першої із названих норм складається із одного речення. Проте значення цих речень, як і речень з інших статей, зараз не названих, без перебільшення є надвеликим.

Пізніше у розвиток положень Декларації 16 грудня 1966 року було прийнято Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права [3] та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [4] і два факультативні протоколи до неї. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права складається із преамбули та 31 статті, згрупованих у частини [3]. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права складається із преамбули, частини I – право народів на самовизначення; частини II – порядок виконання передбачених пактом зобов'язань; частини III – каталог прав; частини IV – правила діяльності комітету з прав людини; частини V – правила тлумачення пакту; частини VI – порядок підписання та набрання чинності пактом [4]. При цьому частина норм обох пактів повністю співпадає.

Таким чином, сьогодні права людини закріплено у преамбулі та 30 статтях Декларації, статтях Міжнародного Пакту про економічні, соціальні і культурні права, статтях Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтях двох факультативних протоколів до них. Аналогічні норми знаходять місце у національних конституціях та законодавстві різних держав,

Дерев'янюк Б.В. Захист прав людини та міжнародні організації – історія становлення і перспективи реформування. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. С. 7–9.

а також у міждержавних договорах та угодах. Привертає увагу застосування у названих глобальних міжнародних актах, рівно як і в Конституції України терміну «людина», натомість як у Цивільному кодексі України та окремому спеціальному законодавстві застосовується застарілий і неточний термін «фізична особа». Цікаво те, що вченими, які нав'язують всебічне застосування термінів «фізична особа» та «юридична особа» в українському законодавстві, самим не подобається таке звернення до них самих. Проте глобальна проблема сучасності полягає не у цьому.

Прийняття Декларації, Міжнародних пактів та протоколів до них виступило перевагою ООН над Лігою націй і частково дозволило зберігати мир на планеті та забезпечувати дотримання прав людини у більшості держав світу. Принаймні людство поки що утримується від повноцінної «третьої світової війни». Але очевидно, що сьогодні ООН стає такою самою малоефективною організацією, як у свій час Ліга націй. На нашу думку, ефективно запобігти глобальним світовим конфліктам і війнам, ефективно протистояти сучасним державам-агресорам можливо буде через прийняття додаткових міжнародних актів, які у розвиток положень про права людини запровадять жорсткі обов'язки держав із жорсткими санкціями до держав-порушниць. І сама ООН має бути реформована в ефективнішу організацію. Логічно, щоб ця організація разом із новим правовим статусом, складом учасників, їх компетенцією, новим порядком прийняття рішень тощо отримала і нову назву. Зрозуміло, що це має бути завданням не одного наукового дослідження, розробки, обговорення, ухвалення та реалізації. Тому і сьогодні боротьба за права людини триває.

Список використаних джерел

1. Bogdan Derevyanko, Evgeniy Zozulya. 2017. Controversy in Deprivation of Citizenship on Charges of Terrorism and Separatism, *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, Volume VIII, Winter, 7(29): 2103–2111. DOI:10.14505/jarle.v8.7(29).06
2. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 року URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text